



## Imenovati TO ratom – Centar za kulturnu dekontaminaciju



sionar su posao. Nema auta da otputujemo u Bujanovac i Lebane, nema mobilnih telefona, tehničke podrške, ručka... Jednom rečju, pionirski posao, težak, značajan i nadasve lep.

Nezavisnost je bila posvećena edukaciji članstva, trudila se i uglavnom uspevala da ih pripremi za borbu u uslovima kapitalizma. Bilo je jasno da se, svidelo se to nekom ili ne, ide u kapitalizam i da će u tom procesu radnici biti najveći gubitnici. Zadatak je bio da taj gubitak učinimo što manjim i da naše organizacije budu pripremljene za aktivno delovanje u novim uslovima. Očekivanja novih članova su se uglavnom svodila na pomoć u obračunu sa pljačkašima koji su u preduzećima harali bez ikakve institucionalne kontrole. Proces privatizacije je počeo još za Miloševićevog vakt. Kako je taj proces tada izgledao, najbolje se vidi iz polemike koju su vodili Mihajlo Marković, ideolog i potpredsednik SPS i Mirjana Marković, čelnica JUL. Tada je ona na optužbu da se članovi JUL bogate, odgovorila, parafraziram, da ako je vreme da preduzeća pređu u privatno vlasništvo, onda će pokazati da i oni umeju da budu privatizatori, vlasnici i bogataši.

Iako je zakonska regulativa za privatizaciju već bila pripremljena, režim Slobodana Miloševića se u strahu od mogućih socijalnih potresa u taj proces oprezno up-

uštao. Ako išta od tih „pripremljenih radova“ Slobodana Miloševića zasluži pohvalu, onda je to uvođenje kolektivnih ugovora. Ne i kolektivnog pregovaranja. Naime, odnekud u preduzeće stigne obrazac takozvanog kolektivnog ugovora, prilagodi se u smislu naziva firme, mesta i delatnosti i podnese se predsedniku sindikatana, zna se kojeg, na potpis. Ovaj ga potpiše, najčešće ni ne pročitavši ga valjano i mirna Bačka. Pa, šta je tu za pohvalu, pitaće se svako ko iole razmišlja? Iako to nisu bili pravi kolektivni ugovori, jer nisu bili rezultat pregovora, imali smo priliku da vidimo kako formalno treba da izgleda kolektivni ugovor i šta sve treba da sadrži, tako da to za nas nije bila nepoznanica kada je stvarno kolektivno pregovaranje došlo na red. E, za taj deo posla smo intenzivno pripremali naše organizacije.

Nigde nisam video ni čuo da su se naši članovi zalagali za privatizaciju, ali joj se nisu ni protivili, sve u nadi da će ona doprineti proklamovanom oživljavanju ratom i sankcijama iscrpljene privrede. Jasno je bilo da nam je u tom procesu namenjena uloga autsajdera i da samo dobro organizovani sindikati, sa brojnim i edukovanim članstvom, mogu da se nametnu kao faktor koji će moći da doprinese da taj proces ide u smeru jačanja, a ne uništavanja privrede.

kraj u narednom broju

## Gosti



PREMALO znamo o njima. Gotovo ništa. Pokušavam da se setim detalja informacije koju sam nedavno pročitala u novinama, odnosila se na borbe, sud u Strazburu i ratne dnevnicke. „Evropski sud za ljudska prava u Strazburu presudio da Srbija mora da plati ratne dnevnicke rezervistima angažovanim tokom NATO bombardovanja.“ Iznenadio me podatak da u gradu u kome živim ima blizu osamnaest hiljada veterana. Neverovatno je da ih tako retko srećemo, naročito u medijima.

Trebalo je da budemo samo gosti na skupu na Andrevlju, kome su prisustvovali predstavnici udruženja ratnih veterana, ili boraca i organizacija civilnog društva, koje se kao i mi, bave ljudskim pravima. Cilj je uspostavljanje saradnje između ratnih veterana i antiratnih aktivista, prevazilaženje podele ratni-antiratni. Šezdesetominutni dokumentarni film u kome su nam se borci predstavljali kroz prizmu sopstvene svakonevice najavio je njihov dolazak na skup. Slušajući kako govore o uzaludnim pokušajima da dobiju posao, obezbede lekarsku negu ili reše neki od mnogobrojnih egzistencijalnih problema, ponovo sam se našla u devedesetim. Vratilo mi se onaj stari osećaj teskobe i očajničke potrebe da tu nešto mora da se promeni. Imala sam utisak da nije samo reč o jakim emocijama, već da su ljudi koje gledam na platnu zarobljeni u „devedesetim“, a da su te iste devedesete u našim glavama potisnute, velikim delom zaboravljene ili odložene, kao neki naporan i neprijatan posao. Nismo li prerano odustali od mirovnog aktivizma? Iako u ovom trenutku nisam sigurna šta bismo mi, kao antiratno orijentisana organizacija, danas mogli da preduzmemo, jasno mi je da je to jednako veliki izazov za sve koji prisustvuju ovom skupu. Svesni smo činjenice (i apsolutno smo saglasni) da je rata bilo, da taj rat ima očigledne posledice i da, na zalost, sve ove godine živimo posledice tog rata.

U filmu mlada žena, veteranka, govori o tome kako u razgovoru sa potencijalnim poslodavcem više i ne iznosi podatak da je učestvovala u ratu, jer joj, kako kaže, to neće doneti nikakvu prednost, naprotiv, prinuđena je da krije ovu činjenicu. Govori o tome kako se od žena veterana očekuje da brinu o kući, o deci i o supružnicima, koji su uglavnom bez posla

i sa minimalnim šansama da ga pronađu. Većina njih je iz fabričkih hala odlazila na ratište, očekujući da će ih, za pokazanu lojalnost svojoj državi, taj isti posao sačekati kad se vrate. Međutim, po povratku ih nisu čekala njihova radna mesta, u međuvremenu fabrike su zatvorene, prodate ili preseljene. Vratili su se promenjeni u svoje još više promenjene sredine, bez mogućnosti da dobiju ono što su nekada imali. Razmišljam o tome kako za sve to vreme, oni koji su bili antiratni aktivisti žive u jednako lošim uslovima, u osiromašenoj zemlji, suočeni sa nepravdom, korupcijom, nasiljem, diskriminacijom, urušavanjem institucija i devastacijom svih društvenih vrednosti. Razgovor sa učesnicima, nakon projekcije delovao je kao nastavak filma. Kako po pravilu, na jedno pitanje iz života uvek postoji više odgovora, čuo se veliki broj različitih mišljenja vezanih za sudbinu svih nas. Prepoznajem sve više situacija i postupaka ljudi iz ovog okruženja, jedva čekam da čujem mišljenje svojih kolega, da podelim sa njima ovo iskustvo. Tako smo došle na Andrevlje kao gosti, a vratile se kući kao lokalna partnerska organizacija na projektu. Živimo brzo, usredsređeni samo na svoje dnevne zadatke, sve češće podrazumevajući saznanja o „opštepoznatim činjenicama“. U stvari vrlo je važno utvrditi činjenice i nazvati ih pravim imenom. Utvrditi ko nosi političku i etičku odgovornost, utvrditi ko su žrtve, saslušati i uvažiti sve koji su imali ratno i antiratno iskustvo i sagledati mogućnosti i načine da jedni drugima pomognemo. I dalje mislim da znamo premalo o ratnim veteranima, ali vidim da su putevi komunikacije otvoreni. Verujem da uz duboko uvažavanje jednih i drugih možemo da radimo zajedno na izgradnji mira, jer je to proces koji ne može da zastari i nestane. Potreba za izgradnjom mira na ovim prostorima ne može da izgubi na aktuelnosti. Na kraju, svi želimo da živimo u zemlji u kojoj funkcioniše pravna država, u kojoj se uvažavaju različitosti i poštuju prava građana, potrebe svakog pojedinca da živi kvalitetan i ispunjen život. Da nepravde na koje nailazimo budu poput oduzimanja perereza na aerodromu i da se, kao pesnik Marko Pogačar, u takvoj situaciji osmehnemo i poželimo „ostarijeti i umrijeti u zemlji u kojoj je vadičep oružje“.

Pavina Mihaljenko, Centar za ljudska prava Niš

Ovakav rad je davao rezultate, što je uticalo da kao uzorna organizacija delegiramo predstavnika u organe Granskog sindikata. Time je postignuta povezanost našeg sindikata sa srodnim sindikatima u Srbiji. Videli smo da su nam problemi slični i da se samo deo njih može rešavati unutar preduzeća, a da sa drugima moramo tražiti zajednička rešenja za zajedničke probleme.

Najpogubnijom nam se činila ratna politika koju je u Srbiji vodio Slobodan Milošević, nalažeći opravdanje za takvu politiku u sličnim politikama drugih republika. Ne čudi što su se ratne politike međusobno pothranjivale, ali je začuđujuće koliko su ih podržavali etablirani državni sindikati. Nezavisni sindikati je nisu podržavali. Ujedinjeni granski sindikati Nezavisnost su odlučno i dosledno vodili antiratnu politiku i mislim da je to jedna veoma svetla tačka u delovanju tog sindikata. Ratne politike jesu bile suštinski antiradničke pa su, po mom mišljenju, bili antiradnički i sindikati koji su ih bezrezervno podržavali. Članovi UGS Nezavisnost su svojim učešćem u antiratnim manifestacijama pokazali da samo takvu politiku smatraju svojom. Antiratne akcije u gradu su uglavnom provodili članovi sindikata Nezavisnost. Danas to s ponosom ističemo, dok drugi tvrde da nikada nisu podržavali politiku Slobodana Miloševića. Ne da su je podržavali, direktno su u njoj učestvovali.

Nezavisnost je imala značajnu ulogu u demontaži Miloševićevog režima. I pre samog pada, bilo je jasno da je tom režimu došao kraj. Na tom talasu je došlo do velikog priliva članova u UGS Nezavisnost i pojavio se problem kako da nedovoljno ekipirani sindikati prihvate i servisiraju mnogostruko uvećano članstvo. Dakle, trebalo je brzo odgovoriti na veliki priliv članova koji su imali velika očekivanja. Resursi, ljudski i materijalni, su bili dosta ograničeni. Neki granski sindikati su požrtvovanošću i upornim terenskim radom odgovorili na izazov, neki baš i nisu, što je rezultiralo veoma različitim stepenom organizovanosti među granskim sindikatima. Zašto sam upotrebio izraz požrtvovanost? Veoma mali broj ljudi je trebalo da obilazi i pomaže novoosnovanim organizacijama širom Srbije i da daje osnovne instrukcije, kako bi se mlade organizacije izvele na put razvoja, a ne da stradaju zbog nesmotrenih preambicioznih koraka. Za takav rad smo imali samo ogroman entuzijazam i svest da radimo mi-

IZDAVAČ: Učitelj neznalica i njegov komiteti Imenovati TO ratom ROSA LUXEMBURG STIFTUNG SOUTHEAST EUROPE Odbrani Filozofski Odbrani Filološki

Izdavač: Učitelj neznalica i njegov komiteti Imenovati TO ratom CZKD Urednik: Ivan Zlatić Dizajn i prelom: Matija Medenica

## Kako obnoviti društvo?

U okviru projekta *Ekonomska demokratija kao mesto govora*, koji se realizuje u Centru za kulturnu dekontaminaciju naporedo sa projektom *Imenovati TO ratom* i sa njim se nadopunjuje, nedavno smo organizovali razgovor o pravima, tačnije o obespravljenosti radnika u restrukturiranju preduzeća koja su im neustavno nacionalizovana i gumuta u privatizaciju. Među pozvanima na diskusiju bio je stečajni upravnik Saša Radulović, koji je poziv odbio smatrajući da je tema pogrešno postavljena, i objasnio: „Temu ne treba gledati iz ugla koliko je koji radnik trebalo ili nije trebalo da *dobije* na ime društvenog kapitala, da li je društveni kapital njihov i da li su radnici oštećeni ili ne. Razumem da je radnicima teško. Ali šteta je ekonomska za celo društvo i tiče se svih poreskih obveznika.“

Ko danas plaća porez u Srbiji?

Različiti pripadnici srednje klase koji na ovaj ili onaj način žive na državnom budžetu (kao njeni činovnici, agenti, licencirani stručni konsultanti, šampioni javnih nabavki, javno-privatni partneri...). Radnici, poslati u rat da bi se vratili u opljačkane fabrike, u ratu su izgubili društvo koje im je garantovalo radnička i upravljačka prava, a zatim su u privatizaciji postali građani, da bi u „društvu“ shvaćenom kao skup poreskih obveznika, izgubili i radno mesto, i mesto kao građani-poreski obveznici. Diskusija *Radnici u rušenju Miloševićeve naciokratske socijalističko-kapitalističke tvorevine*, za temu je imala političke promene iz oktobra 2000. godine, kao ključni događaj u pretvaranju radnika u građane. Funkcioneri UGS Nezavisnost Dragan Vesić i Jaćim Milunović, kao i predsednik sindikata radnika EPS u Kolubari Miodrag Ranković, nisu prihvatili naš poziv da na diskusiji govore o štrajku u kolubarskim rudnicima. Jaćim Milunović je poslao tekst svog planiranog uvodnog izlaganja, čiji prvi deo objavljujemo u ovom broju. Upečatljivo svedočenje o polazištu i procesu pretvaranja radnika u građane.

Društvo u Srbiji ne postoji. Razoreno je ratom da bi se opljačkala njegova svojina. Kako ga obnoviti, pitanje je kojim se bave projekti *Imenovati TO ratom* i *Ekonomska demokratija kao mesto govora*. Naznake odgovora nalazimo na najrazličitijim mestima. Verujemo da ćete ih i vi otkriti u tekstu Pavline Mihaljenko iz Centra za ljudska prava u Nišu, koja objašnjava kako je na našu konferenciju nu Andrevlju došla kao gošća, ali je upoznavanje sa problemima ratnih veterana doživela kao poziv da svoju organizaciju i svoj grad uključi u projekat *Imenovati TO ratom*.

Projektni tim Imenovati TO ratom



RANIJE je bio običaj da te, čim se zaposliš, neko automatski učlani u sindikat. To sam shvatio tek kada sam primio prvu platu, a redovno primanje plate je takođe spadalo u tadašnje običaje. Vidim, odbili mi sindikalnu članarinu i dignem dreku, čak napišem pismo obračunskoj službi kojim ih obavestim da nisam član udruženja lovaca, ribolovaca, planinara, sindikata... i zamolim da mi ubuduće ne odbijaju članarinu za organizacije u koje se nisam učlani. Oni to ispoštuju i jedina neprijatna posledica je bio komentar sekretara preduzeća: taj momak deluje pristojno ali izgleda da nije „tačan“. Neće u sindikat.

Zašto pišem ovaj lično obojen uvod? Tek da naznačim kako se učlanjivalo u taj jedini sindikat i da kažem da to automatski članstvo nije bilo obavezno. Tako samoodstranjen, imao sam priliku da bolje posmatram i shvatim kako se uloga sindikata u preduzeću uglavnom svodila na pokriće za poteze posloводства, uz retke kozmetičke korekcije. Tako je i na državnom nivou sindikat uglavnom bio transmisija odluka državnih i partijskih organa. Imao sam gorak utisak da je radništvo zapravo zatvoreno unutar jedne organizacije koja je pod strogom i skoro ot-

vorenom kontrolom spolja. To je početkom devedesetih postalo do te mere ogoljeno da je svima bilo jasno da radnici u svojoj organizaciji ne odlučuju ni o čemu, već da odluke po diktatu donose potpuno odrođene i birokratizovane sindikalne strukture.

Da se ne radi o nezainteresovanosti radništva za uticaj na svoju sudbinu, pokazalo se kada je otvorena mogućnost osnivanja nezavisnih sindikalnih radničkih organizacija. Početkom 1993. u našem preduzeću se okupilo stotinak radnika koji su po prvi put i to mimo sindikalne organizacije, jasno i glasno izražavali nezadovoljstvo, ne samo položajem i zaradama, već i namernom posloводства da u tišini otuđi deo imovine preduzeća. Dođe direktor i reče nam da ne želi uopšte da razgovara, jer je ovo nelegalan i nelegitiman skup, pošto ga nije sazvao predsednik sindikata. I ode. Predsednik sindikata je imao običaj da povremeno po narudžbini sazove zbor radnika, ali samo onda kada je posloводство njima trebalo nešto da saopšti, nikada obrnuto. Zatečeni u nelegalnoj radnji, radnici su zbunjeni ćutali. Složismo se tada da je direktor u pravu što se legaliteta tiče, ali da 105 radnika ipak poseduje nekakav legitimitet. Kako bi

za samoobrazovanje

# Riliten

uciteljneznalica.org društvena pitanja



Jaćim Milunović

## UPOTREBA SINDIKATA upotreba radnika

se stekao i legalitet, proglasismo taj skup inicijativnim skupom za osnivanje novog sindikata. Da skratim, od 450 zaposlenih njih 347 je za dva dana potpisalo pristupnicu Nezavisnom sindikatu. Nisu potpisali direktori, upravnici, njihove prišipetlje...

Ovo je bila veoma jasna poruka šta radnici misle o dosadašnjoj sindikalnoj organizaciji, ali istovremeno i poruka Nezavisnom sindikatu da se od njega očekuje da bude drugačiji, istinski nezavisan i radnički, jer su ga osnovali sami radnici, a ne nekakvi partijski komiteti. Na prvom skupu se postavilo pitanje šta da se radi? Nismo baš tačno znali odgovore na goruća pitanja, ali smo bili sigurni da naše delovanje mora biti usmereno ka poboljšanju celokupnog stanja u preduzeću. Nije bilo nikakve sumnje da su radnici bili najzainteresovaniji za opstanak i prosperitet preduzeća. Svesni svojih brojnih neznanja, pozvali smo u pomoć sindikaliste iz „Slobode“ koji su već bili u Ujedinjenim granskim sindikatima Nezavisnost i koji su bili iskusniji i imali više od 2000 članova. Sindikalna solidarnost koju su oni tada iskazali je nezamenjiva u radničkoj borbi. Branili su nas i učili kako da se sami branimo. Kada su predesednik i potpredesednik Nezavisnog sindikata bili suspendovani zbog sindikalnih aktivnosti koje se direktoru nisu svideli, bilo je dovoljno da sindikat Nezavisnost „Sloboda“ pošalje poruku da će u 14 sati svi njihovi članovi doći pred direkciju da javno pitaju za razloge suspenzije. Nisu morali da dolaze. Suspenzija je ekspresno povučena. Znali smo da ne možemo sami i videli smo da nismo sami, pa smo doneli odluku da pristupimo Ujedinjenim granskim sindikatima Nezavisnost. Naša sigurnost i entuzijizam su ojačali do te mere da su radnici po prvi put imali važnu ulogu pri izboru organa preduzeća. Naši kandidati su na izborima do nogu potukli kandidate koje je, doduše prikriveno, predložilo posloводство.

Bilo je jasno da je rođena nezavisna radnička organizacija i poučeni tuđim iskustvima potrudili smo se da se pripremimo za odbranu njene nezavisnosti. Doneli smo Statut po kojem članovi Izvršnog odbora ne mogu profesionalno napredovati dok obavljaju sindikalne funkcije, a predesednik nije moga biti biran na dva uzastopna mandata. Pokušaji posloводства da potkupe naše ljude profesionalnim unapređenjima su propali. Kontrolisali smo jedni druge i bili kontrolisani od članstva.



NED National Endowment for Democracy  
Supporting freedom around the world

Projekat finansiraju Evropska unija kroz Evropski instrument Beogradu po programu Matra Embassy Programme. Sadržaj ovog štampanog materijala je isključiva odgovornost odražava stav Evropske unije.